

La vall de l'home que feia westerns

Guillem Fiol Pons

Qué verde mi valle! (*How green was my valley!*, 1941) va ser el treball de John Ford que seguiria, ni més ni menys, a *La diligència* (*Stagecoach*, 1939) i *Las uvas de la ira* (*The grapes of wrath*, 1940), comentada no fa gaires números d'aquesta revista per un servidor. Així, formaria part d'un bloc especialment brillant dins la filmografia d'un director qualificat per molts com "el gran mestre" de la història del cinema. També com a "mestre" fou acreditat el nin protagonista de la pel·lícula, que apareix als títols com a Master Roddy McDowall, actor que veuríem ja d'adult a, entre d'altres, *Cleopatra* (*Cleopatra*, Joseph. L. Manckiewicz, 1963), on interpretava ni més ni menys que a August, i l'intuiríem (més que no pas veure'l clarament) a *El planeta dels simis* (*Planet of the apes*, Franklin J. Schaffner, 1968). Si el cito ja en el primer paràgraf de l'article és perquè crec que el de McDowall és possiblement el cas d'actor més ben dirigit i que millors resultats aporta en el sempre difícil món de les actuacions infantils, sovint més recolzades en la gràcia que en la credibilitat o la complexitat. I és que la feina de McDowall en el film de Ford és, per poc que ens fixem, prou complicada, entre altres coses perquè té nombroses escenes en què no es pot ajudar del diàleg, un tret, per altra banda, definidor de la filmografia de Ford i plenament arrelat en aquesta pel·lícula en concret. Per posar un exemple de la dificultat de la tasca del nin, recordem només dues escenes que transcorren a la taula on menja la família. En cap de les dues pot dir ni una sola paraula, però se li entenen totes i cada una de les emocions que ha de demostrar, per efímeres que puguin ser. En la primera de les escenes, no pot més de gana i agafa un tros de pa, però és renyat (també sense necessitat de paraules) per son pare perquè ho ha fet abans de donar gràcies a Déu; a la segona, es dedica a fer renou amb els coberts per fer notar al progenitor que ell, a diferència dels germans, no s'ha aixecat de la taula: no té preu la cara de felicitat que posa quan son pare li diu que no es preocupi, que ja se n'ha adonat.

Més enllà de la interpretació, el personatge del benjamí dels Morgan està construït ja des del guió de Philip Dunne (a partir de la novel·la de Richard Llewellyn) de manera molt sòlida. Des del començament se'ns dona a conèixer que ell és el narrador del relat i, a poc a poc, d'aquest es desprèn la maduresa que l'acompanya en tot moment, tot i la seva joventut. Primer s'observa en la seva ferma voluntat de tornar a caminar després del greu accident que pateix; més tard, en la fermesa que demostra en voler seguir anant a escola tot i les pallisses que rep d'alumnes i mestre; continua en la decisió de, tot i els estudis adquirits, preferir treballar a la mina, com ha fet tota la seva família masculina i, finalment, es consolida sobre aquests admirables fonaments en dues circumstàncies de la part final del relat: la decisió voluntària de ser l'únic membre de la família que assisteix a la reunió a l'església i en no

dubtar a l'hora de ficar-se a la mina per a intentar rescatar son pare.

En aquesta mateixa línia, hem d'estendre la consecució coherent del sentit progressiu de la narració a tot el relat, que segueix un ordre d'esdeveniments perfectament lligats. Per una banda, la gairebé idíl·lica presentació inicial, dona pas, cap al quart d'hora de metratge, als primers problemes a la mina, en forma de reducció de salaris; la latent rebel·lió dels treballadors es manifesta primer, a petita escala, en la vida familiar dels Morgan; a la vaga que duran a terme se li

uneix la convalescència del nin i la seva mare; la situació de la mina acaba explotant (literalment), provocant la tragèdia també al microcosmos familiar.

Aquesta sèrie de correspondències i progressions em permet introduir així mateix una dualitat d'esdeveniments molt habitual en l'obra de Ford. Al film que ens ocupa es veu en tres moments fonamentals. En el primer d'ells, per ordre cronològic, el poble celebra el fet que un dels Morgan pugui anar a cantar per a la reina, mentre dos dels seus germans se'n van sense fer soroll, per la porta del darrera com qui diu, a cercar oportunitats a Amèrica (com feren, per altra banda, els pares del mateix Ford). Veiem, doncs, com la lògica festa no impedeix que se'ns pugui aïllar totalment de la realitat quotidiana, que obliga a la sempre dramàtica decisió d'haver d'emigrar per sobreviure. La segona escena que vull recordar és, evidentment, la de la mort del fill, precisament quan la seva esposa Bronwyn (Anna Lee, una de les integrants de la tropa d'actors recurrents de Ford) espera un fill: el nadó ve a substituir en part el buit deixat pel pare. Finalment, la compaginació entre dramatisme i felicitat es produeix quan el nin rep el seu primer salari, precisament el mateix dia en què despatxen als seus altres dos germans. La voluntat de Ford per no voler simplificar les coses es nota igualment en la seva ferma convicció de llevar solemnitat a moments que, sobre el paper, ho serien

totalment, introduint els seus celebrats tocs de "comicitat íntima", per dir-ho d'alguna manera. M'estic referint, per exemple, als tocs que dona el cap de família (un brillant Donald Crisp) al seu fill major cada vegada que aquest està nerviós o insegur, o també la rebuda que Crisp fa, descalç perquè s'acabava de rentar els peus, del seu futur sogre i amo de la mina. El to lleuger d'aquests detalls és una de les eines més personals i admirades de la direcció de Ford, combinades aquí amb altres moments de comicitat més directa, sobretot els protagonitzats pels "entrenadors de boxa", amb un Barry Fitzgerald que ja anticipa característiques del seu personatge a la que seria la comèdia més celebrada de Ford, *L'home tranquil* (*The quiet man*, 1952).

He de reconèixer que la claredat a què ja m'he referit abans amb què es transmeten, sense diàleg, els sentiments dels personatges em provoca una gran emotivitat cada vegada que puc gaudir de *Què verde era mi valle!*, una emoció subjectiva que he intentat que no protagonitzés aquest article, però que sí que em condueix a acabar-lo recordant alguns d'aquests instants, com el privilegi que ens ofereix la nostra memòria, el de reviu fets que no tenim al davant, un privilegi que també reivindica el narrador del relat. La convicció del pare i del capellà que amb la vaga, probablement necessària, s'està entrant en un altre ordre de coses pel que fa a les relacions laborals, els ocells entrant per la finestra del nin quan ha arribat l'esperada i simbòlica primavera, la tristesa del capellà quan veu els cavalls del pretendent d'Anharad (Maureen O'Hara) davant la casa dels Morgan, els plans que mostren la tensa espera de l'ascensor que ha de dur els supervivents o els cadàvers dels miners... Són tots ells moments inimitables sorgits del talent d'aquell director anomenat John Ford que es definí una vegada com una persona que "feia westerns", però que m'atreveixo des d'aquí a corregir i dir d'ell que el que feia no era dedicar-se més o menys a un altre gènere, sinó que el que feia era cinema en majúscules, el millor cinema que s'ha fet mai. ■